

**Hemşirelikte Doktora Programları ve
Standardizasyonun Sağlanması***

Doctorate Programs in Nursing and Providing its Standardization

Prof. Dr. Zühal BAHAR¹, **Dr. Öğr. Üyesi Nihal GÖRDES AYDOĞDU²

¹*Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi*
²*Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi*

ÖZ

Günümüzde doktora eğitimi nitelikli insan gücünü yetiştirilmesinde kişilerin mesleki ve bireysel gelişimlerine önemli katkılar sunan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Hemşirelikte doktora eğitiminin amacı; eğitim, araştırma, uygulama, sağlık bakımı gibi konularda bireyleri profesyonelliğe hazırlamaktır. Ülkemizde doktora programları yapı ve içerik açısından benzerlikleri olmasına karşın, farklı uygulamalar ve öğrencilerden farklı beklentilere sahip olduğu görülmektedir. Avrupa biyomedikal ve sağlık bilimleri fakülteleri ve kurumlarının bir birliği olan ORPHEUS'un (Avrupa'da Biyomedikal ve Sağlık Bilimlerinde Doktora Eğitimi Organizasyonu) amacı genel olarak doktora araştırması ve eğitiminin kalite güvencesini sağlamak ve özellikle biyotıp ve sağlık bilimlerinde doktora programlarının akreditasyon sürecini geliştirmektir. Bu derlemede; ülkemizde hemşirelik doktora eğitimi kalite standartları (Yükseköğretim Kurulu ve üniversitelerin beklentileri) ile ORPHEUS kalite göstergelerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doktora Eğitimi, Hemşirelik, Yükseköğretim Kurulu, ORPHEUS

---

*Geliş Tarihi:24.01.2019/ Kabul Tarihi: 07.02.2019

**Sorumlu yazar: E-mail: nihalgordes@gmail.com

ABSTRACT

To day, doctoral education is defined as a process that provides important contributions to the professional and individual development of people in the training of qualified manpower. The aim of doctoral education in nursing is to prepare individuals for professionalism in subjects such as education, research, practice and health care. Although doctoral programs in our country have similarities in terms of structure and content, it is seen that they have different expectations from different applications and students. The aim of ORPHEUS (Organisation of PhD Education in Biomedicine and Health Sciences in The European System), a union of European biomedical and health sciences faculties and institutions, is to ensure the quality assurance of doctoral research and education in general and to improve the accreditation process of doctoral programs in biomedical and health sciences. In this review; it is aimed to compare quality standards of nursing doctorate education (expectations of Higher Education Council and universities) and ORPHEUS quality indicators in our country.

Key Words: Phd Education, Nursing, Higher Education Council, ORPHEUS.

Türkiye’de ilk doktora eğitimi 1937 yılında Ankara Ziraat Enstitüsü’nde yapılmıştır. Üniversite bazında ilk doktora eğitimi 1939 yılında İstanbul Üniversitesi’nde, hemşirelik alanında ise 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde başlamıştır. řu anda Türkiye’de lisansüstü öğretim 1981 yılında yürürlüğe giren 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu’na (YÖK) göre üniversitelere bağlı enstitüler tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de Üniversite bünyesinde mevcut Sağlık Bilimleri Enstitüsü sayıları; devlet üniversitelerinde 60, vakıf üniversitelerinde 23’tür ve sağlık bilimleri enstitülerine bağlı 714 doktora programı yürütölmektedir (Yükseköğretim Kurumu [YÖK], 2018).

Sağlık bilimleri alanında lisansüstü eğitim programlarının çeşitli devlet ve vakıf üniversitelerinde halen devam etmesi lisansüstü eğitimde ve tezlerde nitelik açısından sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir. Yapılan çalışmalarda lisansüstü eğitim programlarının amaçlarında, eğitimcilerin ve lisansüstü eğitim yapacak olan kişilerin sahip olması gereken özelliklerde belirsizlik olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ölçme ve değerlendirme süreçleri, eğitim için ayrılan kaynakların yetersiz oluşu, teknolojik alt yapının tüm kurumlarda aynı kalitede olmadığı ve danışman-öğrenci etkileşimlerinin de farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir (Karadağ ve Özdemir, 2017). Eğitimin niteliği gibi tezlerin de niteliğinin yetersiz oluşu, bilime katkı sağlayacak tezlerin sayısının az, uluslararası yayına dönüştürölen tez sayısının da istendik düzeyde olmadığı belirtilmektedir. Bu durum tezlerde ve yayınlarda araştırma ve yayın etiği ihlallerine neden olmaktadır (şen, 2013).

Lisansüstü eğitimin başarılı olabilmesi için eğitimle ilgili politikaların net olması, program amaç ve beklentilerinin tanımlanması, programdan beklentileri ile program süresince gerçekleştirilen faaliyetler arasında uyum olması, gerek kaynakların gerekse danışman ve öğrencilerin nitelik ve nicelik açısından yeterli olması gerekmektedir (Karadağ ve Özdemir, 2017).

Türkiye’de doktora eğitiminde standardizasyonun sağlanması YÖK’ün belirlediği kriterlerin yanı sıra üniversitelerin de kendine özgü kriterleri bulunmaktadır. Ayrıca eğitimde standardizasyonu sağlamak adına ölkeler ORPHEUS (organization of PhD education in biomedicine and health sciences in the european system) etiketi alma çalışmalarına girmektedir. ORPHEUS, doktora eğitim programlarında en iyi uygulamaları geliştirme ve yayma konusunda çalışan bir yükseköğretim kurumları ağıdır. ORPHEUS’a üye üniversiteler doktora programlarında ORPHEUS standartlarına göre iyileştirmeler yapmaktadır. řu anda ORPHEUS’a üye ölkeler sayısı Türkiye’de dahil olmak üzere 41’dir. Doktora eğitiminde kalite göstergelerinin neler olduğuna ilişkin 6. Orpheus konferansı 2011 yılında İzmir’de yapılmıştır. Konferansta ilk kez hemşirelik doktora eğitimi ORPHEUS çatısı altında tartışılmıştır. Konferansta hemşirelik alanından sekiz bildiri yer almıştır ve en iyi bildiri ödölü DEÜ Hemşirelik Faköltesi’ne verilmiştir. Program içeriğinde doktora eğitimi kalite göstergelerine yönelik bir workshop bulunmaktadır. Workshop’ta Yüksek Öğretim Kurumu’nun kalite göstergeleri/beklentileri ile Türkiye’de doktora eğitimi veren 7 üniversitenin kalite göstergeleri tartışılarak karşılaştırılmıştır. Ayrıca Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Faköltesi tarafından hemşirelikte doktora programı kalite göstergeleri konulu sempozyum 2012 yılında İzmir’de düzenlenmiştir. Sempozyuma ORPHEUS genel sekreteri Seppo Meri’de açılış konuşması ile katılmıştır. Sempozyumda 30 tane hemşirelikten çalışma yer almıştır ve poster birincilik ödölü DEÜ Hemşirelik Faköltesi doktora öğrencilerinin çalışmasına verilmiştir.

Türkiye’de ORPHEUS etiketi alan ilk üniversite, Dokuz Eylül Üniversitesi’dir. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Orpheus Etiket alışmaları kapsamında; ORPHEUS etiket kurulunu 2012 yılında oluşturmuştur. Pilot alışma için ilerinde Dokuz Eylül Üniversitesi’nin de bulunduğu altı üniversite şeilmiştir (Copenhag, Karolinska, Graz, Köln,

Belgrad). ORPHEUS komitesi tarafından 3-4 Temmuz 2014'de, Dokuz Eylül Üniversitesi'ne ziyaret planlanarak ORPHEUS standartlarına göre değerlendirmeler yapılmıştır. Öneriler ve değişikliklerin ardından Dokuz Eylül Üniversitesi Ekim 2015 tarihinde doktora eğitiminde ORPHEUS etiketi almıştır. Ayrıca Koç Üniversitesi 2014 yılında "Facilitating Post Graduate Research for the Future: Sharing European Directions in Research in Higher Education" isimli konferans düzenlenmiştir ve 15 Temmuz 2015 tarihinde ORPHEUS'a üye olmuştur. Türkiye'de ORPHEUS'a üye üniversiteler arasında; Hacettepe Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Acıbadem Üniversitesi ve Bezmialem Vakıf Üniversitesi bulunmaktadır (ORPHEUS, 2015). Ayrıca İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde 21-22 Haziran 2018 tarihlerinde "Biyotıp Ve Sağlık Bilimleri Alanında Lisansüstü Danışmanlık Çalıştayı: Orpheus Yaklaşımı" konulu sempozyum düzenlenmiştir.

ORPHEUS tarafından doktora eğitimi kalite standartları sekiz temel alanda gösterilmektedir ve üniversitelerin bu standartları karşılaması beklenmektedir. Bu standartlar;

1. Araştırma Ortamı
2. Program Çıktıları
3. Doktora Kabul Kriterleri
4. Doktora Eğitim Programı
5. Danışmanlık Kriterleri
6. Tezin Niteliği
7. Tezin Değerlendirilmesi
8. Kurumun Yapısı ve Doktora Eğitiminin Kalitesi

Bu bölümde doktora eğitiminde kalite göstergelerinin neler olduğuna ilişkin İzmir'de gerçekteştirilen 6. ORPHEUS Konferans'ı (2011) ve konferans içerisinde düzenlenen çalıştay sonuçlarına yer verilmiştir. Konferansın en temel özelliği ilk kez hemşirelik doktora eğitiminin ORPHEUS çatısı altında tartışılmış olmasıdır. Çalıştay'da YÖK'ün kalite göstergeleri/beklentileri ile Türkiye'de doktora eğitimi veren yedi üniversitenin kalite göstergeleri tartışılarak karşılaştırılmıştır.

ORPHEUS Standartlarına Göre Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri

1. Araştırma Ortamı:

-Doktora (PhD) programının başarısı güçlü bir araştırma ortamına bağlıdır. PhD öğrencilerine sunulan alt yapı, projelerini standartlara uygun şekilde tamamlayabilme olanağını vermelidir. Araştırma, uluslararası etik standartlara uygun olup, ilgili etik kurulların onayını almış olmalıdır.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> YÖK tarafından belirlenen hiçbir kriter yoktur.	<ul style="list-style-type: none"> Çalışmaya katılacak bireylerden aydınlatılmış onam ve etik kurullarından alınacak etik kurul onayı istenmelidir. Öğrenciler danışmanların araştırmalarında yer almalıdır. Üniversite tarafından ulusal/uluslararası kongrelerde ve tez sürecinde finansal destek sağlanmalıdır.

2. Program Çıktıları:

-İyi araştırma uygulamalarına (Araştırmaların uluslararası bilimsel ve etik standartlarda yapılmasını sağlamak amacıyla araştırmanın tasarlanması, yürütülmesi, izlenmesi, bütçelendirilmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması, gönüllünün tüm haklarının ve vücut bütünlüğünün korunması, araştırma verilerinin güvenilirliğinin sağlanması, gizliliğinin muhafaza edilmesi gibi konular hakkındaki düzenlemeleri kapsayan ve araştırmaya iştirak eden taraflarca uyulması gereken kurallar) hakim, bağımsız bir araştırmacı yetiştirilmelidir.

-Akademik ve klinik araştırma dışındaki kariyerler için de donanımlı eleman olma sağlanmalıdır (eleştirel analiz ve değerlendirme yoluyla problem çözme, yeni teknolojinin uygun transferi, yeni fikirlerin sentezi, uygun iletişim, proje yazabilme, bilgi temelli toplumun bir parçası olabilme vb.)

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> YÖK tarafından belirlenen hiçbir kriter yoktur.	<ul style="list-style-type: none"> Kanıtı dayalı araştırma dersleri olmalıdır

3. Doktora Kabul Kriterleri

-Üniversitenin sorumluluğunda olmalı, öğretim üyesinin seçimine göre yapılmamalıdır.

-Şeffaf ve yarışma ortamının olduğu bir seçim prosedürü sağlanmalıdır.

-Programa kayıt öncesinde araştırma projesi, kaynakları, öğrencinin alacağı destek, danışman belli olmalı ve öğrenci bir jüri tarafından değerlendirilmelidir.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ALES ve YDS sınavı puanları puanı en az 55 olmalıdır.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yüksek lisans not ortalaması en az 75 olmalıdır. ▪ Bazı üniversitelerde programa başvuran adayların kabulünde yazılı sınav ve mülakat yapılmaktadır. ▪ Bazı üniversiteler sadece mülakat yapmaktadır.

4. Doktora Eğitim Programı:

-Doktora programları özgün araştırma, analitik ve kritik düşünme gerektiren dersler ve diğer etkinlikleri içermelidir.

-Gerektiğinde öğrenci başka bir eğitim kurumunda süresinin bir bölümünü geçirebilmelidir.

-Program üç-dört yıl tam zamanlı olmalıdır.

-Program istisnai durumlar dışında uzatılmamalıdır.

-Derslerin süresi 6 ayı geçmemelidir (30 AKTS)

-Özelleşmiş, güncel seçmeli derslerle öğrenciler desteklenmelidir.

-Araştırmanın sunumu (sözlü/poster), eğitim becerileri, dil becerileri, proje yönetimi, bilimsel literatürün eleştirel değerlendirilmesi, lisans eğitimine katkı (öğrencilerin eğitici olarak becerileri), ulusal ve uluslararası iletişim gibi aktarılabilen beceriler (bilimsel beceriler) formel derslerin bir parçası olmalıdır.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Öğrenciler zorunlu ve bazı seçmeli dersleri almalıdır. ▪ Öğrenciler diğer bölüm ve üniversitelerden ders alabilir. ▪ Öğrenciler minimum 21 kredi almalıdır. ▪ Öğrenciler lisans ve yüksek lisans derslerinden ihtiyaçlarına göre alabilir. ▪ Yazılı ve sözel sınavlar ile değerlendirme yapılmalıdır. ▪ Programın; 2 yıl ders ve 2 yıl tez aşaması olmak üzere 4 yıl, maksimum 6 yılda bitirilmesi gerekir.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Program başladıktan sonra 4 hafta içerisinde bir araştırma önerisi sunulmalıdır. ▪ Öğrenci bilimsel toplantılara katılmalıdır. ▪ Doktora süresi ve programı tamamlamak için gerekli ders kredileri YÖK ile uyumludur.

5. Danışmanlık Kriterleri:

-Nitelikli danışmanlık başarılı bir doktora sürecinin en önemli özelliğidir.

-Danışmanlık kriterleri belirlenmiş olmalıdır

-Danışman-öğrenci çalışma saatleri belirlenmelidir.

-Danışmanlık eğitimi yapılmalıdır.

-Danışmanların seçilmesinde dikkat edilmesi önerilen kriterler: alanında yetkinlik, hakemli dergilerde yayınlarının olması, en az doktora derecesine sahip olma, ulusal ve uluslararası iletişim ağının parçası olması ve danışman olarak formal eğitim almış olmasıdır.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Danışman Profesör, Doçent veya en az Dr. Öğretim Üyesi ünvanına sahip olması gerekir.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Danışman deneyimli eğitici olmalıdır. ▪ Üniversitelere göre danışman öğrenci oranı değişmektedir. . ▪ Danışmanın daha önceden beş yüksek lisans öğrencisinin olması, danışmanın yönettiği tezlerin yayınlanmış ve danışman ile öğrencinin aynı anabilim dalından olması gerekmektedir. ▪ Dr. Öğretim Üyesi ünvanına sahip öğretim üyelerinin öğrenci alabilmesi için 3 yıllık deneyiminin olması gerekir. ▪ Bir üniversitede danışmanın tez konusu ile ilgili yayınının olması gerekmektedir. ▪ Bir programda danışmanın lisansüstü eğitim enstitüsü tarafından onaylanmış projede çalışıyor olması gerekmektedir.

6. Tezin Niteliği:

-PhD tezi, öğrencinin bağımsız, özgün ve bilimsel bir araştırmayı gerçekleştirme ve başkalarının yaptığı çalışmaları eleştirel olarak analiz etme becerilerini kazanıp kazanmadığının değerlendirilmesinde kullanılan temel öğedir.

-Doktora tezinden en az üç adet uluslararası hakemli dergide yayınlanabilir nitelikte makale (araştırma makalesi) yapılmalıdır.

-Tezde sunulan makaleler haricinde, konu ile ilgili literatürün geniş çapta bir derlemesi yer almalıdır

-Tezler araştırmanın amaç/hedefleri, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümleri ile önerilerden oluşmalıdır.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bilime katkısı olmalıdır. ▪ Yeni bir yöntem geliştirilmeli veya farklı bir alanda bilinen bir yöntem uygulanmalı	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doktora tezi klinikte bir soruna yönelik olmalı ▪ Teoriye dayalı olmalı ▪ Deneysel olmalı ▪ Hemşirelik uygulamalarına katkıda bulunmalıdır.

---

7. Tezin Değerlendirilmesi:

-Tezin yazılı ve sözlü değerlendirilmesi kurum tarafından saptanan Tez Jürisi tarafından yapılmalıdır.

-Jüri çıkar ilişkisi olmayan kişilerden oluşmalıdır.

-En az iki jüri üyesi başka kurumdan olmalıdır.

-Danışman jüri üyesi değildir- oy hakkı yoktur.

-Bir üyenin başka bir ülkeden olması tavsiye edilir (uluslararası boyutu güvence altına almak için)

-Uzaktan jüri üyeliği için (maliyeti azaltmak açısından) enformasyon teknolojilerinden yararlanılabilir.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tezler 4 jüri aynı üniversite ve bir jüri farklı bir üniversiteden olmak üzere 5 jüri önünde sunulmalıdır. ▪ Üç üyeden oluşan izleme komitesi; bir üye bölüm içinden diğeri farklı bir bölümden ve danışmandan oluşmalıdır. ▪ Öğrenci tez sürecinde kurs almalıdır. ▪ Komiteler 6 ayda bir toplanmalı ve süreç tartışılmalıdır.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tez bitirme jürisi 5 kişiden oluşmalıdır. ▪ Danışman tez jürisinde başkan olarak yer almalıdır. ▪ Bir jüri üniversite dışından seçilmelidir.

---

8. Kurumun Yapısı ve Doktora Eğitiminin Kalitesi:

- Kurumun kaynakları yeterli olmalıdır (Öğrenciye maddi destek, araştırmanın fonlanması, tez jürileri,vb)
- Kurum içi ve kurum dışından denetimlerin yapılması gerekmektedir.
- Öğrencinin düzenli olarak izlenmesi sağlanmalıdır.
- Eğitimin, öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından değerlendirilmesi yapılmalıdır.
- Kurumun bir web sitesi olması ve tüm bilgilendirmelerin ayrıntılı ve şeffaf olarak yapılması gerekmektedir.

YÖK Beklentileri	Hemşirelik Fakülte/Yüksekokul/Bölümü Beklentileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ YÖK tarafından belirlenen hiçbir kriter yoktur.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ev ve işyerinden kolay ulaşılabilen kütüphane ve online veri tabanları olmalıdır. ▪ Doktora tezleri üniversiteler tarafından finansal olarak desteklenmelidir. ▪ Öğrenci memnuniyeti ve geri bildirimleri alınmalıdır. ▪ Mezuniyet sonrası öğrenci başarısının değerlendirilmesi gerekmektedir. ▪ Her ders kendi hedeflerine uygun olmalıdır. ▪ Bologna sürecine uygun olmalıdır.

Doktora programlarında standardizasyonu sağlamak için, YÖK 2015 yılında doktora programı açma ölçütlerini güncellemiştir. Buna göre; asgari öğretim üyesi sayısı altıya çıkarılmış, bir yabancı uyruklu öğretim üyesi bu rakama dâhil edilmiş, programlarda görevli öğretim üyelerinin belirli bir deneyime sahip olması öngörölmüş, tez danışmanlığı için üst sınır getirilmiş ve öğrenciden tez savunma öncesinde intihal raporu talep edilmesi kuralı getirilmiştir (Limon ve Durnalı, 2018).

Sonuç olarak; doktora eğitimi hemşirelik bilimi ve uygulamalarının geliştirilmesinde önemlidir. ORPHEUS hemşirelikte doktora programlarının kalitelerinin geliştirilmesinde fırsatlar sağlamaktadır. ORPHEUS etiketi alan programların sayısı kaliteden ödün vermeden arttırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Karadağ, N., Özdemir, S. (2017). Türkiye’de doktora eğitimi sürecine ilişkin öğretim üyelerinin ve doktora öğrencilerinin görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 267-281.
- Limon, İ., Durnalı, M. (2018). Doktora öğrencilerinin doktora eğitimi ve öğretim üyelerine yönelik metaforik algıları. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 26-40.
- ORPHEUS. 2015. Members of ORPHEUS. Erişim: 10.01.2019. <http://www.orpheus-med.org/index.php/about-us/members-of-orpheus2>
- şen, Z. (2013). Türkiye’de yüksek lisans ve doktora eğitiminin kalitesinin iyileştirilmesi için öneriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(1), 10-15.
- Yükseköğretim Kurumu. (2018). Enstitülere göre lisansüstü mezun sayıları 2016-2017. Erişim: 12.01.2019. <https://istatistik.yok.gov.tr/>